Dr Slobodan Beljanski
advokat u Novom Sadu

NEORGANIZOVANIM PRAVOM PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA*

SAŽETAK: Autor ukazuje na razlike u definisanju organizovanog kriminala i na probleme koji mogu nastati u praktičnoj primeni normi sa neodređenim ili otvorenim sadržajem. U drugom delu rada autor analizira nesaglasnost pojedinih odredbi noveliranog Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala sa Ustavom Srbije, Ustavnom poveljom, Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i Konvencijom protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Ključne reči: organizovani kriminal, ustavnost, lišenje slobode, habeas corpus.

Šta je organizovani kriminal

Organizovani kriminal, demonska zaostavština XX veka, ne samo zbog semantičke podudarnosti, nego daleko više zbog pravne validnosti, iziskuje posebno dobro „organizovane”, sistematizovane, efektivne, jasne, i sa ustavom i međunarodnim standardima usklađene zakone.

Uprkos tome, na pitanje šta se kod nas danas smatra organizovanim kriminalom, pouzdan odgovor teško bi dao i dobro upućeni pravnik.

U novo poglavlje, ugrađeno u decembru 2002. u Zakonik o krivičnom postupku (ZKP)¹, uneta je kompleksna definicija, koja potiče od rad-

* Rad primljen: 5. V 2003.

¹ Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku donet je 19. decembra 2002. godine, a stupio je na snagu 27. decembra 2002. godine (Službeni list SRJ br.

ne grupe Evropske unije za narkotike i organizovani kriminal. Potrebno je da se radi o teškom krivičnom delu, izvršenom zajedničkim delovanjem više od dva lica, sa ciljem sticanja dobiti ili moći. Osim ova tri stalna, iziskuje se postojanje bar još tri od više promenljivih uslova: unapred određena kriminalna uloga učesnika, aktivnost planirana na duže ili neodređeno vreme, primena jednog ili više oblika unutrašnje kontrole i discipline članova, planiranje i sprovođenje aktivnosti u međunarodnim razmerama, primena nasilja ili drugog sredstva zastrašivanja, korišćenje privredne ili poslovne delatnosti, pranja novca ili nezakonito stečene dobiti, uticaj organizacije ili njenog dela na političku vlast, sredstva javnog obaveštavanja, izvršnu ili sudsku vlast, ili na druge društvene ili ekonomske činioce.

U nedavno donetom Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (dalje: Zakon... u suzbijanju organizovanog kriminala)² definicija je drugačija. Organizovanim se smatra kriminal koji potiče od organizovane kriminalne grupe („najmanje tri lica koja određeno vreme deluju sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela, radi sticanja finansijske ili druge materijalne koristi”), odn. druge organizovane grupe ili njenih pripadnika, kada su u pitanju krivična dela za koja je predviđena kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna. Pri tom, kako se u Zakonu kaže, *drugu organizovanu grupu* čini grupa „koja nije obrazovana u cilju neposrednog vršenja krivičnih dela, niti ima *tako* razvijenu *organizacionu strukturu*, *definisane uloge* i *kontinuitet članstva* svojih pripadnika, ali je u *funkciji organizovanog kriminala*” (podvukao S. B.).

Vidimo da je za *kriminalnu grupu*, od sedam promenljivih uslova iz ZKP, u stalne uslove svrstano samo dva: „određeno vreme” i planiranost delovanja. Pošto se sadržaj pojma *druge organizovane grupe* vezuje prilogom „tako” za *kriminalnu grupu*, ostaje nejasno u čemu zakonodavac kod *druge organizovane grupe* nalazi niži stepen gradacije („niti ima tako”) za svojstva kao što su „razvijena organizaciona struktura”, „definisane uloge” i „kontinuitet članstva”, kada ova svojstva za postojanje *kriminalne grupe* uopšte nisu propisana. Još manje je jasno šta bi to moglo biti obuhvaćeno fluidnom frazom za označavanje objektivnog kauzaliteta — „u funkciji organizovanog kriminala” i gde su pronađena krivična dela za koja je kao zakonski minimum „predviđena” kazna zatvora od četiri godine? Najzad, da li *drugu organizovanu grupu* takođe moraju činiti najmanje tri lica, ili su možda, imajući u vidu da se uslovi za *kriminalnu grupu* u tekstu ovog zakona eksplicitno ne transponuju na *drugu organizovanu grupu*, za *drugu organizovanu grupu*, sem ako se ne oslonimo na tradicionalno *tres faciunt collegium*, dovoljna i dva lica?

68 od 19. decembra 2002. godine). O prvoj noveli ZKP videti naš članak u *Glasniku AKV* br. 1—2/03, str. 1.

² Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala donet je 19. jula 2002. godine (Službeni glasnik RS, br. 42 od 19. jula 2002), a Zakon o izmenama i dopunama ovog zakona donet je 11. aprila 2003. godine (Službeni glasnik RS, br. 39 od 11. aprila 2003).

Posle donošenja Zakona za sprovođenje Ustavne povelje³, ZKP je postao zakon države članice, što znači zakon koji nije nadređen Zakonu o suzbijanju organizovanog kriminala. Štaviše, ovaj drugi zakon se, na osnovu klauzule da se „za krivična dela organizovanog kriminala primenjuju se odredbe ZKP, ako ovim zakonom nije drukčije određeno”, može smatrati specijalnim i u odnosu na specijalno poglavlje ZKP o postupku za dela organizovanog kriminala.

Definicija iz ovog zakona, dakle, suspenduje definiciju iz ZKP i znatno menja pravni fenomen organizovanog kriminala. S jedne strane, ona ga proširuje zbog manjeg broja propozicija, a, s druge strane, ona ga sužava, jer izostavlja sticanje moći kao bitan vanmaterijalni sadržaj jedne od konstantnih pretpostavki za ovu grupu krivičnih dela. Što se tiče kriminala izvršenog u okviru *druge organizovane grupe*, zahvaljujući ponešto bizarnoj leksici, a mnogo više otvorenom sadržaju norme, ostavljena je mogućnost za manje-više proizvoljna tumačenja.

Uprkos izjavama nekolicine političara koji su u vanrednom stanju videli trijumf pravde i našli obrazac za trajna pravna rešenja, pre će biti da je ovakvo normiranje rezultat brzopletosti i nestručnosti, nego sračunatosti. Čemu, inače, pripisati početničku grešku u članu 15d, u kome se propisuje osnov za određivanje pritvora u istrazi protiv lica „za koje je utvrđeno” da pripada kriminalnoj ili drugoj organizovanoj grupi, kada o „utvrđenosti” takve pripadnosti može biti reči tek u pravnosnažnoj presudi?

Sve će to uneti priličnu pravnu pometnju i negativno se odraziti na slobode i prava građana, ali i na bitne procesne ustanove. Jer, ne zaboravimo, od odgovora na pitanje da li se radi o organizovanom kriminalu zavisi niz materijalnih i procesnih konsekvenci: da li će čak i svedok biti preventivno lišen slobode do 30 dana, a osumnjičeni do 60 dana, zavisi način određivanja pritvora, nadležnost i sastav suda, uvođenje svedoka-saradnika, prikrivenog islednika, kontrolisane isporuke, simulovanih poslova i usluga, privremeno oduzimanje predmeta i preduzimanje drugih mera, zavisi i izricanje konfiskacije imovine kao ponovo uvedene sporedne kazne.⁴ Uz ovakvu definiciju, ko zna kome se sve i sa kakvim pobudama, može pripisati pripadnost *drugoj organizovanoj grupi*.

Organizovani kriminal je isuviše ozbiljna stvar da bismo u borbu protiv njega krenuli naoružani neozbiljnim zakonima. Iskustvo nam govori da su nejasne norme u krivičnom pravu uvek bile oruđe u rukama političkih interesa i neproračunljive represije.

³ Zakon za sprovođenje Ustavne povelje Državne Zajednice Srbija i Crna Gora, Službeni list SCG, br. 1 od 4. februara 2003. godine.

⁴ Kazna konfiskacije imovine brisana je iz Krivičnog zakona (raniji član 40) Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona od 28. juna 1990. godine (Službeni list SFRJ, br. 38/90), a ponovo je uvedena, kao sporedna kazna za učinioca krivičnog dela organizovanog kriminala kome je izrečena kazna zatvora od najmanje četiri godine, Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona SRJ, koji od tada nosi naziv Osnovni krivični zakon (Službeni glasnik RS br. 39. od 11. aprila 2003).

O ustavnosti noveliranog Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala

Nejasne ili protivrečne odredbe propisa istog ranga ne mogu biti predmet ocene pred Ustavnim sudom. Ali pitanje ustavnosti pojedinih odredbi Zakona o izmenama i dopunama Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (dalje: Zakon) s osnovom se može pokrenuti. Radi se, pre svega o odredbama članova 15b, 15v, 15g, 15d, 15ž i 15z stav 2.

Pri tom, danas se o ustavnosti mora govoriti na ekstenzivan način. Mera ustavnosti nije samo odavno prevaziđeni, površni i autarhični Ustav Republike Srbije (dalje: Ustav), naravno, iz pravnih razloga a ne samo zbog ovakve istorijske i smislaone insuficijencije. U međuvremenu su proglašene i Ustavna povelja Državne Zajednice Srbija i Crna Gora (dalje: Ustavna povelja)⁵ i Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama (dalje: Povelja),⁶ koje o ljudskim slobodama i pravima govore daleko potpunije i, za razliku od Ustava, upućuju na neposrednu primenu ratifikovanih i objavljenih međunarodnih ugovora i proklamuju primat ovih ugovora nad pravom državne zajednice i pravom država članica. Oba akta prethodno je usvojila Narodna skupština, pa su tako postala sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije, i to kao propisi ustavnog karaktera.

I

1. U članu 15b Zakona propisano je da ovlašćeno lice Službe MUP za suzbijanje organizovanog kriminala (dalje: Služba), i bez naredbe suda, može prinudno dovesti i u prostorijama Službe, u trajanju do 24 časa, preventivno zadržati lice koje može da pruži obaveštenja ili ukaže na dokaze o organizovanom kriminalu. Pravo na žalbu nije propisano.

2. U članu 15v Zakona propisano je da lice iz člana 15b, na predlog ovlašćenog službenog lica Službe i na osnovu rešenja Specijalnog tužioca, ili javnog tužioca ili zamenika javnog tužioca koga odredi Specijalni tužilac, može biti zadržano još do 30 dana u Posebnoj pritvorskoj jedinici, ako prikupljanje obaveštenja i dokazi opravdavaju pretpostavku da će ometati ili sprečiti mere ili radnje od interesa za krivični postupak za krivična dela organizovanog kriminala. Zadržano lice žalbu može izjaviti Republičkom javnom tužiocu (član 15v stav 7).

3. U članu 15g Zakona propisano je da ovlašćeno službeno lice Službe može doneti rešenje da se lice za koje postoje osnovi sumnje da je

⁵ Usvojena u Narodnoj skupštini Republike Srbije 27. januara 2003. godine (Službeni list SCG br. 1/03. od 4. februara 2003).

⁶ Usvojena u Narodnoj skupštini Republike Srbije 26. februara 2003. godine (Službeni list SCG br. 1/03. od 28. februara 2003).

izvršilo krivično delo sa elementima organizovanog kriminala, zadrži u prostorijama Posebne pritvorske jedinice u trajanju do 30 dana, a da iz naročito opravdanih razloga ministar nadležan za unutrašnje poslove može produžiti zadržavanje za još najviše 30 dana. Nije predviđeno pravo na žalbu i pravo zadržanog lica da bude privedeno sudu.

4. U članu 15d Zakona propisano je da istražni sudija Posebnog odeljenja Okružnog suda, na predlog Specijalnog tužioca, može rešenjem odrediti pritvor u trajanju do tri meseca licu „za koje je utvrđeno” da pripada organizovanoj kriminalnoj ili drugoj organizovanoj grupi, ako je to neophodno za utvrđivanje identiteta i hvatanje pripadnika takve grupe. Odlukom Vrhovnog suda pritvor može biti produžen za još tri meseca (član 15đ). Specijalni tužilac utvrđuje predlog za određivanje pritvora na osnovu podataka i obaveštenja Službe (stav 2 člana 15đ) i ima pravo da on sam ili ovlašćeni tužilac, a na njegov zahtev i ovlašćeno službeno lice Službe, za vreme trajanja pritvora, sasluša pritvoreno lice.

6. U članu 15ž stav 1 Zakona pružena je mogućnost tužiocu, okrivljenom i njegovom braniocu, oštećenom i njegovom punomoćniku, da predlažu nove dokaze najkasnije do isteka roka od 30 dana od dana donošenja rešenja o sprovođenju istrage. Izuzetno, pod uslovima propisanim u stavu 2 istog člana, novi dokazi mogu se predlagati, a procesni prigovori isticati, najkasnije do zaključenja istrage. Na osnovu člana 15z stav 2 Zakona, međutim, istražni sudija može rešenjem odlučiti da se pravo na razgledanje spisa koristi, umesto od donošenja rešenja o sprovođenju istrage, tek od momenta kad su saslušani svi osumnjičeni, obuhvaćeni zahtevom za sprovođenje istrage.

II

1. Ustav Srbije propisuje:

a) da postoji podela vlasti: ustavotvorna i zakonodavna vlast pripada Narodnoj skupštini, izvršna vlast pripada Vladi, a sudska vlast pripada sudovima (član 9);

b) da se obezbeđuje sudska zaštita sloboda i prava zajemčenih Ustavom (član 12. stav 4);

c) da je sloboda čoveka neprikosnovena (član 15. stav 1);

d) da pritvoreno i zadržano u pritvoru može biti samo lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo (član 16. stav 1);

e) da se svakome zajemčuje pravo na odbranu i za sve jednaka zaštitna prava u postupku pred sudom i drugim državnim organom (član 24. stav 1, član 22. stav 1);

f) da se svakome zajemčuje pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu (član 22. stav 2);

g) da niko ne može biti smatran krivim za krivično delo dok to ne bude utvrđeno pravnosnažnom odlukom suda (član 23. stav 3);

h) da se jemči poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom i svakom drugom postupku, uz zabranu mučenja i ponižavajućeg postupanja (član 26).

2. Ustavna povelja, koju je usvojila Narodna skupština Republike Srbije na sednici od 27. januara 2003. godine, pa predstavlja sastavni deo ustavnog poretka i ima pravnu snagu osnovnog zakona, poverava država-ma članicama da uređuju, obezbeđuju i štite ljudska prava i građanske slobode, uz uslov da se dostignuti nivo ovih prava i sloboda ne može smanjivati (član 9), i propisuje:

a) da se odredbe međunarodnih ugovora o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koji važe na teritoriji Srbije i Crne Gore, neposredno primenjuju (član 10);

b) da ratifikovani međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju prednost nad pravom Srbije i Crne Gore i pravom država članica (član 16).

3. Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koju je usvojila Narodna skupština Republike Srbije na sednici od 26. februara 2003. godine, pa predstavlja sastavni deo ustavnog poretka i ima pravnu snagu osnovnog zakona, propisuje:

a) da svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud, po hitnom postupku, ispitati zakonitost lišavanja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišavanje slobode nezakonito (član 14. stav 6);

b) da uhapšeno lice mora bez odlaganja, a najkasnije u roku od 48 sati, biti izvedeno pred nadležni sud, ili pušteno na slobodu (član 15. stav 2);

c) da svako ima pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu (član 18);

d) da je svako nevin dok se njegova krivica za krivično delo ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda (član 19).

4. Pravni prethodnik državne zajednice i država članica ratifikovao je i objavio Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Konvenciju protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

4.1. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (dalje: Međunarodni pakt) određuje:

a) da niko ne može biti podvrgnut mučenju niti svirepom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju (član 7);

b) da svako ko je uhapšen ili zatvoren zbog krivičnog dela mora u najkraćem roku biti izveden pred sudiju ili nekog drugog službenika, zakonom ovlašćenog da obavlja pravosudne funkcije (član 9. stav 3);

c) da svako ko je lišen slobode ima pravo da uloži žalbu kod suda, a da je sud dužan da bez odlaganja odluči o zakonitosti lišenja slobode i

naredi njegovo oslobađanje ako je pritvaranje bilo nezakonito (član 9. stav 4);

d) da svako ko je optužen za krivično delo ima pravo da se smatra nevinim sve dok se njegova krivica na osnovu zakona ne dokaže (član 14. stav 2);

e) da svako ko je okrivljen za krivično delo ima jednako pravo da postigne da sudu pristupe i da budu saslušani svedoci u njegovu korist, pod istim uslovima kao i svedoci optužbe (član 14. stav 3. tačka e).

4.2. Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (dalje: Konvencija) definiše torturu, između ostalog, kao čin kojim službeno lice nekome nanosi velike fizičke ili duševne patnje, sa ciljem da se od njega ili nekog trećeg lica dobiju obaveštenja, da se zastraši ili da se na njega izvrši pritisak (član 1. stav 1). Konvencija nalaže svim državama članicama da preduzmu delotvorne zakonske, administrativne, sudske i druge mere radi sprečavanja torture (član 2. stav 1).

III

Odredbe članova 15b, 15v, 15g, 15d i 15ž u vezi sa 15z stav 2. Zakona suprotne su navedenim odredbama Ustava, Ustavne povelje, Povelje, Međunarodnog pakta i Konvencije. One su suprotne i odgovarajućim odredbama Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja još nije ratifikovana.

1. U odredbi člana 15b i člana 15v Zakona propisana je mogućnost lišavanja slobode potencijalnog svedoka. Pravni fenomen preventivnog zadržavanja ima sve osobine pritvora i *de facto* predstavlja pritvaranje. Ova odredba suprotna je pravilu iz članu 16. stav 1. Ustava, prema kome pritvoreno može biti samo lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo.

2. U odredbi člana 15b Zakona nije dato pravo preventivno zadržanom licu da protiv odluke o zadržavanju izjavi pravni lek. Budući da se radi o lišavanju slobode i o jednom od osnovnih prava građana, ova odredba suprotna je članu 22. stav 2. Ustava, članu 14. stav 6. i članu 18. Povelje i članu 9. stav 4. Međunarodnog pakta.

3. Prema odredbi člana 15v Zakona, lice kome je preventivno zadržavanje produženo još do 30 dana, ima pravo žalbe Republičkom javnom tužiocu. Ova odredba suprotna je članu 14. stav 6. Povelje i članu 9. stav 4. Međunarodnog pakta, koji licu lišenom slobode garantuju pravo na sudsku zaštitu.

4. U odredbama članova 15b, 15v, 15g i 15d Zakona nije određeno da se preventivno zadržano, zadržano i pritvoreno lice imaju privesti sudu.

Član 15a Zakona sadrži normu kojom se Zakon promoviše u *lex specialis* u odnosu na Zakonik o krivičnom postupku (dalje: ZKP), a primena ZKP svodi na supsidijarnu — ako Zakonom nije drukčije određeno.

S obzirom da pravo na žalbu nije propisano u članu 15g Zakona, primenila bi se odredba člana 229. stav 3. ZKP, prema kojoj protiv rešenja o zadržavanju osumnjičeni i branilac imaju pravo žalbe, a istražni sudija je dužan da o žalbi odluči u roku od četiri sata.

Nemoguće je, međutim, primeniti odredbe ZKP koje se odnose na privođenje sudu, jer one protivreče specijalnim i nadređenim odredbama Zakona. U članu 5 stav 2 ZKP, naime, propisano je da lice koje je lišeno slobode bez odluke suda, mora biti odmah sprovedeno nadležnom istražnom sudiji. Značenje pojma „odmah” razrađeno je u odredbama članova 227, 229. i 230. ZKP i kreće se do 8 sati u slučaju lišenja slobode zbog ma kog razloga za određivanje pritvora (član 227. u vezi sa članom 142. ZKP), u slučaju lišenja slobode lica zatečenog pri izvršenju krivičnog dela (član 230. ZKP), ili ako je određeno zadržavanje a ne obezbedi se prisustvo branioca (član 229. stav 6), a najduže 48 sati u slučaju zadržavanja, ukoliko se zadržano lice ne pusti na slobodu (član 229. ZKP). Budući da odredbe člana 15d i člana 15đ Zakona integralno regulišu materiju ove vrste pritvora (razloge za određivanje, trajanje, produženje, sadržaj predloga i rešenja, rokove za donošenje rešenja, procesne instrumente u slučaju neprihvatanja predloga, pravo na žalbu), proizilazi da nema mesta primeni odredaba ZKP. To u isto vreme znači da istražni sudija, pre donošenja rešenja o određivanju pritvora, nije dužan da sasluša lice protiv koga je predloženo pritvaranje i da pritvoreno lice, tokom trajanja pritvora, ne mora ni biti privedeno istražnom sudiji.

Proizilazi da lice zadržano na osnovu člana 15g Zakona, za sve vreme zadržavanja, nema pravo da bude privedeno istražnom sudiji. Štaviše, Zakonom nije isključena mogućnost da lice iz člana 15b bude preventivno zadržano najpre 24 sata, zatim još 30 dana, da protiv njega, sada kao lica iz člana 15g, nakon isteka 31 dana preventivnog zadržavanja bude određeno zadržavanje u trajanju od još 60 dana, a da potom isto lice, na osnovu čl. 15d i 15đ bude zadržano u pritvoru još šest meseci. Kako je Specijalni tužilac, na osnovu člana 15e Zakona dužan da podigne optužnicu do okončanja pritvora iz člana 15d ili 15đ Zakona, proizilazi da lišenje slobode, u krajnjem slučaju, do podizanja optužnice može trajati punih devet meseci i jedan dan, a da za sve to vreme lice lišeno slobode ne bude privedeno sudu.

Ove odredbe suprotne su članu 15. stav 2. Povelje i članu 9. stav 3. Međunarodnog pakta.

5. Preventivno zadržavanje, zadržavanje i pritvor (članovi 15b, 15v, 15g i 15d Zakona), po načinu na koji se sprovode (prinudno dovođenje,

Posebna pritvorska jedinica) i svrsi zbog koje se određuju, imaju odlike čina kojim se, u najmanju ruku, nanose duševne patnje, sa ciljem da se od zadržanog ili pritvorenog lica dobiju obaveštenja, da se ono zastraši ili da se na njega izvrši pritisak, pa su suprotni članu 26. Ustava, članu 12. stav 2. Povelje, članu 7. Međunarodnog pakta i članu 2. stav 1. u vezi sa članom 1. stav 1. Konvencije.

6. U članu 15d Zakona propisana je mogućnost određivanja pritvora licu za koje je utvrđeno da pripada organizovanoj kriminalnoj grupi ili drugoj organizovanoj grupi. Pripadnik takve grupe bio bi izvršilac krivičnog dela *zločinačko udruživanje* (član 227. Krivičnog zakona RS), *dogovor za izvršenje krivičnog dela određenog saveznim (osnovnim) zakonom* (član 253. Osnovnog krivičnog zakona), ili *udruživanje radi vršenja krivičnih dela određenih saveznim (osnovnim) zakonom* (član 254. Osnovnog krivičnog zakona). Da je neko pripadnik takve grupe, a to znači i izvršilac krivičnog dela, može biti utvrđeno samo pravnosnažnom odlukom suda, a ne funkcionalnom prezumpcijom u fazi prethodnog krivičnog postupka, u kojoj se, u pogledu krivičnog dela i njegovog izvršioca, može govoriti samo o osnovanoj sumnji ili okrivljenju. Zbog toga član 15d stav 1. Zakona povređuje pretpostavku nevinosti i u suprotnosti je sa članom 23. stav 3. Ustava, članom 19. Povelje i članom 14. stav 2. Međunarodnog pakta. —

7. U članu 15z stav 2. Zakona propisano je da istražni sudija može rešenjem uskratiti pravo na razgledanje spisa sve do momenta dok se ne saslušaju svi osumnjičeni obuhvaćeni zahtevom za sprovođenje istrage. Uprkos tome, novi dokazi se mogu predlagati ili prigovori isticati, najkasnije do zaključenja istrage (član 15ž stav 3).

Na osnovu člana 252. stav 2. ZKP, međutim, ako se ne zna boravište okrivljenog ili je okrivljeni u bekstvu ili inače nije dostižan državnim organima, istraga se može prekinuti samo na predlog tužioca. Kada se ima u vidu odredba člana 243. stav 2. ZKP, prema kojoj istražni sudija, ako postoji opasnost od odlaganja, ne mora saslušati osumnjičenog pre donošenja rešenja o sprovođenju istrage, proizilazi da se istraga može zaključiti i bez saslušanja nekog od osumnjičenih. To, dalje, znači da okrivljenom i njegovom braniocu pravo na razgledanje spisa može biti uskraćeno sve do isteka roka u kome su ovlašćeni da predlažu dokaze i ističu procesne prigovore. Pri tom, podrazumeva se da Specijalni, odnosno ovlašćeni tužilac, raspolaže svim spisima, jer na osnovu podataka koje mu je dostavila Služba i svih spisa inicira krivični postupak podnošenjem zahteva za sprovođenje istrage. Očigledno je da, uz ovakvo zakonsko rešenje, okrivljeni neće imati jednako pravo da postigne da pristupe sudu i budu saslušani svedoci u njegovu korist, pod istim uslovima kao i svedoci optužbe. Osim toga, okrivljenom se u ovom slučaju ne zajemčuje potpuno pravo na odbranu i za sve jednaka zaštita prava u postupku pred sudom i drugim državnim organom. Zbog toga su odredbe člana 15ž i člana

15z stav 2. u suprotnosti sa članovima 24. stav 1. i 22. stav 1. Ustava i sa članom 14. stav 3. tačka Međunarodnog pakta.

8. U našem krivičnom postupku primenjuje se sudska istraga. Odredbom člana 15d stav 7. Zakona uvode se u sudsku istragu izvorna ovlašćenja Specijalnog ili ovlašćenog tužioca da sami, ili posredstvom ovlašćenog službenog lica Službe, bez znanja i odobrenja istražnog sudije, saslušavaju pritvoreno lice. Na taj način dolazi do konfuzije sudske i izvršne vlasti i povrede načela proklamovanog u članu 9. Ustava. Ovo je utoliko izrazitije što je Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o javnom tužilaštvu (Službeni glasnik RS br. 39. od 11. aprila 2003. godine), propisano da Vlada predlaže za izbor javnog tužila, a na predlog ministra nadležnog za pravosuđe bira zamenike javnog tužioca. Na taj način su, ne samo Služba koja je eksplicitno sastavni deo izvršne vlasti, nego i tužilaštvo koje je implicitno postalo deo izvršne vlasti, stekli ovlašćenja koja su u sudskoj istrazi nadređena ovlašćenjima suda i u bitnome remete nezavisnost i samostalnost sudova.

9. Sve osporavane odredbe suprotne su i članu 9. Ustavne povelje, jer smanjuju dostignuti nivo prava i sloboda. Prema propisima koji su bili na snazi do stupanja na snagu Zakona, nije postojala mogućnost da slobode bude lišen pretpostavljeni svedok, da lice lišeno slobode nema pravo žalbe ili da o žalbi ne rešava sud, da se pritvor odredi iz razloga koji se ne odnose na pritvoreno lice, da lice lišeno slobode ne mora biti privedeno sudu ni u roku od 48 sati, da okrivljeni mora predložiti dokaze a da pri tom nema pristup spisima predmeta, da se neko smatra učiniocem krivičnog dela iako njegova krivica za krivično delo nije utvrđena pravno-snažnom odlukom suda, ili da u sudskom tipu istrage okrivljenog saslušava javni tužilac ili po njegovom zahtevu policija.

Karakter Zakona kao *lex specialis*-a, ne samo u odnosu na ZKP, nego i u odnosu na druge zakone koji se tiču profesionalnih privilegija, takođe bi doveo u pitanje dostignuti nivo prava. Pošto je Zakonom otvorena mogućnost prinudnog dovođenja i preventivnog zadržavanja svakog lica koje može da pruži obaveštenja ili ukaže na dokaze o organizovanom kriminalu, nije isključeno da se u krug takvih svrstaju i advokati, i pored toga što su, na osnovu člana 15. stav 3. Zakona o advokaturi, dužni da čuvaju kao tajnu sve što im je stranka poverila, a na osnovu člana 97. ZKP ne mogu biti saslušani kao svedoci u krivičnom postupku. Povreda ove profesionalne obaveze i privilegije suštinski bi narušila pravnu sigurnost i kredibilitet pravnog sistema.

COMBATING THE ORGANIZED CRIME BY MEANS OF AN UNORGANIZED LAW

Slobodan Beljanski, Ph.D.

Summary

The author points out the differences in definitions of organized crime and the problems that may occur in application of provisions having undetermined or open contents. In the second part of the work the author analyses disharmony that exists between certain provisions of the amended Law on Organization and Competence of State Authorities in Combat Against Organized Crime with the Constitution of the Republic of Serbia, the Constitutional Charter, the Charter on Human and Minority Rights and Civil Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights and the Convention Against Torture and Other Severe, Inhuman or Degrading Sentences or Procedures.

Key words: organized crime, constitutionality, deprivation of liberty, habeas corpus.